

УДК 821.161.2.09:070(73)

А. М. Трембіцький

Хмельницький інститут Міжрегіональної Академії управління персоналом

ЖИТТЄВІ ШЛЯХИ І ТВОРЧА СПАДЩИНА ТАЛАНОВИТОГО ПРОЗАЙКА УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ, УРОДЖЕНЦЯ ІЗЯСЛАВЩИНИ – СВЯЩЕНИКА ХАРИТОНА ДОВГАЛЮКА

В статті розкрито життєві шляхи, діяльність і творчу спадщину талановитого і відомого письменника і журналіста української діаспори США, але майже невідомого в Україні, уродженця Ізяславщини, священника і церковного діяча Харитона Довгалюка (*15.10.1916 – †26.11.2006).

Ключові слова і словосполучення: письменник, журналіст, українська діаспора, священник, церковний діяч, село Криволука, Ізяславський район, Харитон Довгалюк.

В Україні життєві шляхи і творча спадщина талановитого прозаїка української діаспори, уродженця Ізяславщини, священника Харитона Довгалюка, якого більшовики намагалися викреслити з анналів історії української культури, аж до початку ХХІ ст. були майже невідомими. Хоча короткі розвідки про нього опублікували дослідники з української діаспори І. Кмета-Ічнянський (Буенос-Айрес, 1973) [1], П. Маляр (Буенос-Айрес, 1977) [2], М. Гарасевич (Детройт, 1998) [3]. Певні відомості про нього містить «Харитон Довгалюк» (Нью-Йорк, 2006) [4].

Найбільш значимими стали цінні статті-рецензії знаного українського журналіста, літературознавця і літературного критика з української діаспори США

Луки Луціва (30.10.1895 – †01.12.1984) на повісті Харитона Довгалюка «Соколова дочка» та «Сповідь Андрія Заславського» (Нью-Йорк, 1974, 1978) [5; 6].

Після здобуття незалежності про Харитона Довгалюка згадали і в Україні. Короткі статті про нього опублікували О. Винничук (2011) [7], Р. Доценко [8], В. Федотов [9]. Поміщено також незначні статті у збірнику «Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості» (2012) [10] та у періодиці [11].

Короткі гасла подано про нього в довідково-інформаційних та енциклопедичних виданнях: «Енциклопедія Сучасної України» (2008) [12], «Енциклопедія української діаспори» (Нью-Йорк; Чикаго, 2009) [13], «Вікіпедія» [14]. Проте, на превеликий жаль, коротке біографічне гасло доктора філологічних наук В. Мацька «Довгалюк Харитон» у довідково-інформаційному виданні «Хмельничани в діаспорі» (2009) містить значні неточності. Зокрема, він вказує, що Х. Довгалюк народився в 1898 р. у м. Ізяславі, а помер «близько 1992, США», «був старшиною армії УНР. Емігрував 1920 р. до Польщі» [15], хоча в цей час вже була оприлюднена стаття-гасло Р. Доценка «Довгалюк Харитон Ониськович» в «Енциклопедії Сучасної України» (2008), де вказано, що він народився в 1918 р. у с. Криволука (нині Ізяславського району), а помер 2006 р. [12], тобто аж ніяк не міг він бути «старшиною армії УНР», як пише В. Мацько.

Український прозаїк, журналіст, священик і церковний діяч української діаспори Харитон Ониськович Довгалюк народився 15 жовтня 1916 р. (за іншими даними 1918 р. [5; 12] чи навіть 1898 р. [15]) у мальовничому волинському селі Криволука (Крива Лука) Заславського повіту (нині Ізяславський район Хмельницької області) [4; 9; 12; 14], а точніше на хуторі Замок, що за кілометр від села, на березі маленької річечки Змійки, притоки Горині [16, с.15]. Родина Довгалюків була невелика: дідусь Семен Карпович із козацького роду, бабуся Одарка, мати Клавдія, батько Онисько і сам Харитон [16, с.17]. Після закінчення сільської школи, в 1934–1936 рр. навчався у Кам'янець-Подільському інституті технічних культур [12], але через переслідування органами НКВС за те, що відважився написати контрреволюційну працю, де від «першої до останньої сторінки ... ворожі напади проти советської влади» [16, с.51], залишив навчання і вирішив «заховатися від усього, що ускладнює життя, стати хліборобом і шпортатись в землі». Він «роздобув робочий одяг і пішов у радгосп, де завжди потребують робітників-наймитів. Дають мешкання, харч і в кінці кожного місяця кілька рублів, яких не вистачає для курців купити тютюну» [16, с.53].

Але пропрацювавши в радгоспі лише три тижні, він на прохання редактора Ізяславської газети «Заславський вісник» став завідувачем літературного відділу часопису, де й пропрацював аж до весни 1942 р. [16, с.53–54].

Ще в 1941 р., під час Другої світової війни, разом із побратимами, заславськими поетами Герасем Соколенком і Миколою Болкуном він долучився до створення і діяльності в Ізяславі осередку Організації Українських Націоналістів під проводом Андрія Мельника [9; 18]. Про ці події Харитон Довгалюк пізніше згадував у листі до київського перекладача і літературознавця Ростислава Доценка, що німці довідавшись про національний рух, «починають швидко діяти, вишукують провідників», і вже в 1941 р. «гестапо зробило наліт на редакцію [газети] «Заславський вісник». Я тоді був в Криволуці. Прискавав на коні вершник і швидко повідомив: тікай, бо Соколенка й Болкуна в Заславі вже нема...» [7; 9], а в «лютому 1942 року, вночі, прискавав до мене вершник-післанець із запискою: «Тікай. Ми ледве врятувалися, а за тобою мають прийти гестапівці. Тікай!» [9].

Проте йому не вдалося втекти і весною 1942 р. його вивезли на примусову працю в Німеччину [12]. Після закінчення Другої світової війни емігрував у

США [9; 12; 14], де закінчив Рочестерський технічний інститут (1960) і працював у корпорації «Хегох» [12]. Був одружений з Оленою Петришин [9; 14], яка померла раніше нього [4]. На еміграції проводив значну церковно-релігійну діяльність. Хрещений за православним обрядом, він протягом усього життя залишався глибоко віруючою людиною і згуртувавши частину православних християн став фундатором української православної парафії в Рочестері (1952) [12]. Впродовж багатьох років був парохом православних церков Чесного Хреста (Ютика) і Пресвятої Покрови (Чикаго). Але за станом здоров'я відійшов на спочинок і оселився в Рочестері, де у власному будинку спорядив каплицю й продовжив своє молитовне служіння аж до самої смерті [4; 9; 11; 18].

Крім того, значну увагу, як член управ УККА та Української національної ради [12], член Культурно-освітнього комітету Української Федеральної Кредитної Спільки [9] та Об'єднання українських письменників «Слово» [9; 12; 14], приділяв культурно-освітній діяльності і, не маючи змоги повернутися в Україну, плекав надію на те, що Україна стане незалежною, вільною, і замайорять над нею жовто-блакитні прапори.

Помер О. Харитон Довгалюк на 90-му році життя 26 листопада 2006 р. у м. Рочестер (штат Нью-Йорк, США) [4; 9; 12; 14]. Похоронні відправи відбулися 30 листопада 2006 р. у церкві святої Покрови в Рочестері, а потім на цвинтарі Riverside (Рочестер). У глибокому смутку залишилися: дочка – Ольга Свидинська та її син Олесь Свидинський; син – Богдан, його дружина Люба Юрків і донька Соня [4].

Харитон Довгалюк ще в 1934-1936 рр. під час навчання в інституті технічних культур почав захоплюватися літературою, «любив читати поетичні твори й прозу». Класики пробуджували в нього «внутрішній світ, інший, ніж той, в якому довелося жити, і мені здавалося, що моя душа сприймала життя, красу, радість і біль дещо інакше, як ті люди з якими я зустрічався», – так він писав у 1977 р. Вже у сімнадцять років він написав коротку повість «Розділ» [16, с.49], де «не розхвалював, не боронив і не звинувачував советську владу й революцію в Росії, а тільки насвітлював історичні події». Рукопис праці Харитон Довгалюк відіслав у видавництво в Києві і зараз же одержав відповідь та похвалу за літературний талант і, що повість «незабаром має вийти книжкою», а також отримав гонорар у двісті рублів. Проте вже через місяць його викликали в районний відділ НКВС [16, с.50] і звинуватили в контрреволюційній діяльності та пропаганді «ідеології буржуазного націоналізму» [16, с.51]. Рукопис повісті комуністичний режим конфіскував [12], адже йому не подобалися «буржуазно-націоналістичні писання» Х. Довгалюка [5]. Свою «першу літературну невдачу» він переживав важко [16, с.53].

До літературної діяльності священник Харитон Довгалюк повернувся вже в еміграції. Яскравий і оригінальний літературний доробок українського письменника (писав під псевдонімами: Борис Чернець, А. Стебло, і криптонімами «ХОД», «Х. Дов.») [12] на сьогодні складають: оповідання «Гроші під ялинку» (1969) [17], збірка оповідань «Кладка над потоком» (1969) [18], повісті «Буревій» (1971) [19] і «Соколова дочка» (1973) [20], повість-спогади «Сповідь Андрія Заславського» (1977) [16], богословський трактат «Со святим духом» (2003) [21], а також майже півсотні журналістських публікацій в часописах «Мітла» (Буенос-Айрес, Аргентина), «Свобода» (Нью-Йорк) [9; 12], «Українські вісті» (Берлін, Нью-Йорк) [9], «Народна воля» (Нью-Йорк), «Новий шлях» (Нью-Йорк) [12] тощо. Однак через те, що його творчість припадає на період життя в еміграції, Харитон Довгалюк в Україні майже незнаний, його твори, які з огляду на «досвід життя східних волинців під п'ятою тоталітарних режимів, набувають ще більшої вартості й правди-

во свідчать про події минулої епохи, в якій все-таки людське і Боже знаходило собі місце» [9], на жаль, досі в Україні не перевидавалися (*хоча варто зауважити, що копії праць «Гроші під ялинку», «Буревій», «Сповідь Андрія Заславського» зберігаються в родинному архіві А.М. Трембіцького*). Характеризуючи його творчу спадщину, варто зазначити наступне.

Одне з перших оповідань Харитона Довгалюка «Гроші під ялинку» (1969) [17] – це розповідь про довголітню дружбу двох колишніх однокласників-гімназистів Петра Бедрика і Михайла Дубовського, які в роки Другої світової війни в полоні «ділилися шматочком хліба», а нині українців-емігрантів, які незалежно від займаного становища залишилися друзями, завжди готовими прийти один одному на допомогу; про самозакохану письменницю, молоду удовицю Клавдію, яка, закохавшись у молодого художника, із-за своєї пихатості і гордовитості, на жаль, досить пізно, вже після смерті Петра зрозуміла, що українці можуть допомагати один-одному безкорисно. Це оповідання водночас є заклик О. Харитона Довгалюка вірити людям, тим більше своїм друзям.

Збірку оповідань Харитона Довгалюка «Кладка над потоком» (1969) [18] складають повість «Знедолені» та сім оповідань про важке становище учителів і селян на Поділлі в 20–30-х рр. ХХ ст. [12].

Х. Довгалюк у повісті «Буревій» (1971) [19] відтворив голод 1932-1933 рр., колективізацію і політичні репресії в Україні, а також діяльність загону УПА у Славутських лісах [12]. Автор, зокрема, пише: «Чим довше я перебуваю на еміграції, тим сильнішою стає любов до батьківщини, якою для мене є Україна. Деякі події, які тепер там відбуваються, викликають ентузіазм до творчої праці. Там назріває нова доба революційного руху молодого покоління за відродження Української Соборної Держави. Знову вигукнули гасло: «Геть від задрипанки – Москви!». Тільки цим разом сильніше, гучніше». Все сильніше звучать твори В. Симоненка, де «зібрано мрії й думи українського народу, у них клич, щоб боротися й здобути волю». Загалом, ці події і «заохотили мене, – вказує автор, – написати твір «Буревій», щоб показати, що національний рух в Україні в тисяча дев'ятсот шістдесятих роках – це не початок, а продовження боротьби українського народу за волю. І ті, що падали жертвою брутальної сваволі російського імперіалізму, стали дороговказом для нового покоління... В моєму творі показано образки з життя на Волині між першою й другою світовими війнами. Я все те бачив, пережив і написав. А якби не написав, то не був би вірним сином України» [19, с.5].

Повість Х. Довгалюка «Соколова дочка» (1973) [20], – це розповідь про дівчину-«гіппі» (*xini – авт.*) з німецько-української родини в США [12]. Л. Луців у своїй рецензії (Нью-Йорк, 1974) пише, що це праця про те життя, серед якого живе автор: «Маркова дочка Катерина, розпещена мамою, скінчила вже один рік університету в Нью-Йорку, де перейшла ступінь «семай гіппі» і стала вже «ортодоксальним гіппі», це значить членкинею так званого «третього світу», метою якого є: «Роби те, що тобі до вподоби. У кожній годині прожитого життя відчуй щастя. Щоб осягнути щастя в житті, треба щодня споживати наркотики... Тільки через наркотик пізнаєш, що таке щастя». Це повість про «змагання батьків здобути свою дитину з пекла «гіппі», про те як «Катерина зі сорому затирала всі сліди за собою», про тв. довгі перипетії, які проходила Катерина, щоб вернути «до батьків, коли в неї «пробудилося почуття власної гідності». Повість і досі є актуальна «не тільки для українського читача, але й для іншого, американського, без огляду на національне походження». Це «твір на актуальну тему про одне з найбільших лих», а саме «про наркотики та про брак ідейного вмісту в житті деякої частини молоді» Америки. «Це пересторога для батьків, щоб дбали про націю»

нальну свідомість своїх дітей та про їхнє релігійне життя, бо без того легко піти на манівці наркоманії та безідейного «гіппі» [5].

«Сповідь Андрія Заславського» (1977) [16] – це автобіографічна повість-спогад про трагедію українства у часи більшовицьких і нацистських тоталітарних режимів, про провокації радянської контррозвідки щодо повоєнної української еміграції [12], це намагання письменника розкрити в кращих традиціях реалізму «не лише трагедію суспільства, а й вину його за поширення зла» [9]. Л. Луців у своїй рецензії (Нью-Йорк, 1978) [6] пише, що в ній автор «хотів змалювати життя української людини в двох світах: під московсько-комуністичним режимом та в Америці». Головний герой повісті Андрій Заславський змушений був втікати з рідного села в 1945 р., «бо советська влада мала його заарештувати, як буржуазного націоналіста», але він, оселившись в Америці, «не забував ніколи про Україну, він обильно давав пожертви на українські цілі, належав до всіх центральних українських організацій і товариств, хоч знав, що «кожний його крок в Америці пильнувала російська розвідка». Далі Л. Луців пише, що автор сміливо і правдиво пише «про українців в Америці, бо інші наші прозаїки чомусь-то бояться американської тематики». Автор, «як на сповіді, пригадує та складає звіт, як він ішов своєю стежкою життя» [6, с.2], проте в еміграційній частині його життя насвітлено «драму життя, найстрашнішу, яку людина може перенести». «Сповідь Андрія Заславського», – вказує Л. Луців, – має прочитати «кожний, хто візьме її в руки», адже «вона пригадає нам те, що ми всі переживали під час Другої світової війни і пізніше, коли московська рука хотіла нас досягнути і у вільному світі» [6, с.3].

Богословський трактат О. Харитона Довгалюка «Со святым духом» (2003) [21] – це його спілкування через святого Духа з Господом. Цю невелику книжечку, видану українською і англійською мовами, він надіслав до часопису «Свобода» зі супровідним листом, у якому писав, що його «мета і покликання – прославити Бога», а читачі, переглядаючи сторінки книжки, побачать «Божі чуда» [11].

На превеликий жаль, життєві шляхи, суспільно-просвітницька і релігійно-церковна діяльність уродженця Заславщини, талановитого письменника Харитона Довгалюка, ще й досі чекають свого сучасного українського дослідника, а його творча спадщина залишається малодослідженою та майже невідомою широкому загалу істориків, літературознавців і краєзнавців.

Список використаних джерел:

1. Кмета-Ічнянський І. Про автора і його твір / І. Кмета-Ічнянський // Довгалюк Х. Соколова дочка. – Буенос-Айрес : Вид-во Ю. Середяка, 1973. – С. 5-7.
2. Маляр П. Реабілітація реалізму / П. Маляр // Довгалюк Х. Сповідь Андрія Заславського : повість. – Буенос Айрес : Вид-во Ю. Середяка, 1977. – С. 7-13.
3. Гарасевич М. «Соколова дочка» Харитона Довгалюка / М. Гарасевич // Ми не розлучались з тобою, Україно : Вибране. – Детройт, 1998. – С. 437-440.
4. Харитон Довгалюк [некролог] // Свобода (Нью-Йорк). – 2006. – Ч. 51. – 22 грудня. – С. 29.
5. Луців Л. Про нові видання / Лука Луців // Свобода (Нью-Йорк). – 1974. – Ч. 76. – 23 квітня. – С. 2.
6. Луців Л. Про нові видання / Лука Луців // Свобода (Нью-Йорк). – 1978. – Ч. 92. – 25 квітня. – С. 2-3.
7. Винничук О. Українській Православній Церкві св. Покрови міста Чикаго – славних 60! / Ольга Винничук // Час і Події. – 2011. – Ч. 23. – 26 жовтня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chasipodii.net/article/9145/?vsid=fc5ad465d33eab109de6107> (14.03.2013). – Назва з екрану.

8. Доценко Р. Поезія – на життя і смерть [Електронний ресурс] / Ростислав Доценко. – Режим доступу: <http://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Lit/S/Sokolenko/Poetry.html> (03.11.2012).
9. Федотов В. Сповідь Андрія Заславського [Електронний ресурс] / Володимир Федотов. – Режим доступу: [http://h.ua/story/363144/\(14.03.2013\)](http://h.ua/story/363144/(14.03.2013)). – Назва з екрану.
10. Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості / упорядк. В.А. Просалової. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2012. – 516 с.
11. Книжка о. Харитона Довгалюка // Свобода (Нью-Йорк). – 2003. – Ч. 1. – 3 січня. – С. 19.
12. Доценко Р.І. Довгалюк Харитон Ониськович / Р.І. Доценко // Енциклопедія Сучасної України. – К. : [б. в.], 2008. – Том 8: Дл-Дя. Додаток А-Г. – С. 172.
13. Маркус В. Довгалюк Харитон / В. Маркус // Енциклопедія української діаспори / гол. ред. В. Маркус, співред. Д. Маркус. – Нью-Йорк–Чикаго, 2009. – Кн. 1. – С. 250.
14. Харитон Довгалюк [Електронний ресурс] / Харитон Довгалюк. – Режим доступу до інформ.: <http://uk.wikipedia.org/wiki> (14.03.2013). – Назва з екрану.
15. Мацько В. Довгалюк Харитон / Віталій Мацько // Хмельничани в діаспорі. Вип. 1: Довід-інформ. вид. / упр. культури, туризму і курортів Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ ім. М. Островського. – Хмельницький : [б. в.], 2009. – С. 39.
16. Довгалюк Х. Сповідь Андрія Заславського / Харитон Довгалюк. – Буенос-Айрес : Видавництво Юліяна Середяка, 1977. – 264 с.
17. Довгалюк Х. Гроші під ялинку (Оповідання) / Харитон Довгалюк // Свобода (Нью-Йорк). – 1969. – Ч. 3. – 4 січня. – С. 2.
18. Довгалюк Х. Кладка над потоком [Текст] : (оповідання) / Харитон Довгалюк. – Буенос-Айрес : вид-во Юліяна Середяка, 1969. – 211 с.
19. Довгалюк Х. Буревій [Текст] : повість / Харитон Довгалюк. – Буенос-Айрес : вид-во Юліяна Середяка, 1971. – 245 с.
20. Довгалюк Х. Соколова дочка [Текст] : повість / Харитон Довгалюк. – Буенос-Айрес : вид-во Юліяна Середяка, 1973. – 250 с.
21. Довгалюк Х. Со святим духом / Харитон Довгалюк. – Буенос-Айрес : Computoprint Cor, 2003. – 86 с.

Life ways, activity and creational heritage of a talented and well-known in the world but not in Ukraine writer and journalist of the Ukrainian diaspora in the USA Kharyton Dovhalyuk (*15.10.1916 – †26.11.2006) are described in the article. He was born in Izyaslav district and is known as a priest and a churchman.

Key words: writer, journalist, Ukrainian diaspora, priest, churchman, village of Kryvoluka, Izyaslav district, Kharyton Dovhalyuk.

Отримано: 30.05.2013 р.